

BỒI THƯỜNG TỔN THẤT VỀ TINH THẦN KHI KỶ VẬT VÀ VẬT GIA TRUYỀN BỊ XÂM PHẠM – KINH NGHIỆM TỪ PHÁP LUẬT NƯỚC NGOÀI

LÊ HÀ HUY PHÁT

Khoa Luật Dân sự, Trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh

Faculty of Civil Law, Ho Chi Minh City University of Law

Email: lhhphat@hcmulaw.edu.vn

Tóm tắt

Bồi thường thiệt hại là một chế định quan trọng của pháp luật dân sự. Khi “vật đặc định có ý nghĩa nhân thân” như kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm có thể gây ra tổn thất về tinh thần cho chủ sở hữu nhưng nội dung này chưa được ghi nhận trong các văn bản quy phạm pháp luật cũng như thực tiễn xét xử tại Việt Nam. Bài viết nghiên cứu vấn đề này thông qua việc phân tích pháp luật nước ngoài, đề xuất kinh nghiệm cho Việt Nam và bao gồm 02 nội dung chính sau đây: (i) Tổn thất về tinh thần trong trường hợp vật đặc định có ý nghĩa nhân thân là kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm; (ii) Những trường hợp được bồi thường tổn thất về tinh thần khi vật đặc định có ý nghĩa nhân thân là kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm theo pháp luật một số quốc gia và kiến nghị cho Việt Nam.

Từ khóa: bồi thường thiệt hại, vật đặc định có ý nghĩa nhân thân, kỷ vật, vật gia truyền, tổn thất về tinh thần

Abstract

Compensation for damages is an important institution of civil law. When a specific object with personal significance such as a memorabilia or heirloom is infringed, it may cause mental damage to the owner, but this content has not been recorded in legal documents as well as trial practice in Vietnam. This article studies this issue through analyzing foreign laws, proposing experiences to Vietnam and includes the following two main contents: (i) mental damage in cases that specific objects with personal significance such as a memorabilia or heirloom are infringed; (ii) cases of compensation for mental damage when specific objects with personal significance such as a memorabilia or heirloom are infringed under the laws of some countries and recommendations for Vietnam.

Keywords: compensation, specific object with personal significance, memorabilia, heirloom, mental damage

DOI: <https://doi.org/10.70236/tckhplvn.284>

Ngày nhận bài: 11/01/2025

Ngày duyệt đăng: 18/5/2025

Vấn đề bồi thường tổn thất về tinh thần (TTVTT) khi tài sản bị xâm phạm còn ít được quan tâm nghiên cứu tại Việt Nam. Bộ luật Dân sự (BLDS) năm 2015 có thay đổi so với BLDS năm 2005 về TTVTT được bồi thường khi mồ mả, lợi ích nhân thân bị xâm phạm¹ nhưng chưa đề cập minh thị trường hợp tài sản bị xâm phạm, đặc biệt đối với tài sản là “vật đặc định có ý nghĩa nhân thân” như kỷ vật và vật gia truyền. Trong khi đó, pháp luật một số quốc gia phát triển như Hoa Kỳ và Trung Quốc chấp nhận chủ sở hữu được bồi thường TTVTT trong trường hợp kỷ vật (hình ảnh của người thân đã qua đời, video, hình ảnh liên quan đến lễ kỷ niệm) và vật gia truyền bị xâm phạm. Bài viết phân tích kinh nghiệm pháp luật nước ngoài về bồi thường TTVTT cho chủ sở hữu khi tài sản là kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm và từ đó đề xuất kiến nghị hoàn thiện pháp luật Việt Nam.

¹ Về chủ đề này, xem thêm Đỗ Văn Đại (Chủ biên), *Bình luận khoa học những điểm mới Bộ luật Dân sự 2015*, Nxb. Hồng Đức, (xuất bản lần thứ tư), 2023, phần số 442 và tiếp theo.

1. Tổn thất về tinh thần trong trường hợp vật đặc định có ý nghĩa nhân thân là kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm

1.1. Tài sản là vật đặc định có ý nghĩa nhân thân

Theo quy định tại Điều 105 BLDS năm 2015, tài sản bao gồm vật, tiền, giấy tờ có giá và quyền tài sản. Nhìn từ góc độ hiện thực, tài sản ở dạng vật chất liệu (hữu hình) là các sinh vật, cây cối, vật thể hay chất thể (nói chung là tài nguyên vật chất) tồn tại hiện hữu trong thế giới tự nhiên.² Theo quy định tại Điều 113 BLDS năm 2015, vật đặc định là vật phân biệt được với các vật khác bằng những đặc điểm riêng về ký hiệu, hình dáng, màu sắc, chất liệu, đặc tính, vị trí. Khái niệm “vật đặc định có ý nghĩa nhân thân” (như kỷ vật, vật gia truyền) chưa được ghi nhận trong các văn bản quy phạm pháp luật cũng như thực tiễn xét xử tại Việt Nam.

Dưới góc độ nghiên cứu kinh nghiệm pháp luật Trung Quốc, cụ thể, năm 2001, Tòa án nhân dân tối cao Trung Quốc đã ban hành “Giải thích tư pháp của Tòa án nhân dân tối cao về việc xác định trách nhiệm bồi thường thiệt hại về tinh thần ngày 26/02/2001”³ (Giải thích tư pháp năm 2001). Trong đó, Điều 4 Giải thích tư pháp năm 2001 quy định “trường hợp một vật đặc định có tính kỷ niệm mang ý nghĩa biểu tượng cá nhân bị mất vĩnh viễn hoặc bị hư hỏng do bị xâm phạm mà chủ sở hữu vật đó khởi kiện ra Tòa án nhân dân để yêu cầu bồi thường thiệt hại về tinh thần vì bị xâm phạm thì Tòa án nhân dân chấp nhận yêu cầu bồi thường thiệt hại về tinh thần theo quy định của pháp luật”. Ngày nay, khoản 2 Điều 1183 BLDS Trung Quốc năm 2020 quy định “nếu vì cố ý hoặc bất cẩn nghiêm trọng mà xâm hại đến vật đặc định có ý nghĩa nhân thân của tự nhiên nhân gây ra thiệt hại nghiêm trọng về tinh thần thì người bị xâm hại quyền có quyền yêu cầu bồi thường thiệt hại về tinh thần”.⁴ So với quy định của Giải thích tư pháp năm 2001, quy định của BLDS năm 2020 đã sử dụng cụm từ “vật đặc định có ý nghĩa nhân thân” thay cho cụm từ “vật đặc định có tính kỷ niệm mang ý nghĩa biểu tượng cá nhân”. Theo quan điểm của một học giả, quy định này tại BLDS năm 2020 được phát triển dựa trên cơ sở của Giải thích tư pháp năm 2001 theo hướng “mở rộng phạm vi bảo vệ hơn”.⁵

Trong khoa học pháp lý, vật đặc định có ý nghĩa nhân thân có thể được hiểu là “vật đặc định gắn liền với lợi ích nhân thân, thể hiện tình cảm và ý chí sâu sắc của một cá nhân và sự đau khổ do mất mát vật này không thể bù đắp

2 Trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh, *Giáo trình Pháp luật về Tài sản, quyền sở hữu và thừa kế*, Nxb. Hồng Đức – Hội Luật gia Việt Nam, 2024, tr. 36.

3 Giải thích tư pháp năm 2001 tại Tòa án nhân dân tối cao Cộng Hòa nhân dân Trung Hoa, <http://gongbao.court.gov.cn/Details/7866a52f611acb502cbff90ae3a7f4.html>, truy cập ngày 17/8/2025.

4 Lê Khánh Linh, Trương Huỳnh Nga, Nguyễn Minh Tâm, Hoàng Thảo Anh, Trần Kiên, *Bộ luật Dân sự Trung Quốc 2020 – Bản dịch và lược giải*, Nxb. Đại học quốc gia Hà Nội, 2024, tr. 316.

5 Yang Li-Xin, “Improvement of mental damage compensation rules of infringement on specific objects with personal significance in Civil Code”, *Journal of Human University (Social Sciences)*, Vol. 34(5), 2020, tr. 115.

bằng sự thay thế khác”.⁶ Theo đó, vật đặc định có ý nghĩa nhân thân thông thường có các đặc điểm sau đây:

Thứ nhất, mang thuộc tính kép, là sự kết hợp giữa lợi ích nhân thân và lợi ích vật chất. Lợi ích vật chất của vật này thường không nằm ở giá trị sử dụng hay giá trị trao đổi thực tế của nó mà nằm ở những lợi ích nhân thân mà nó chứa đựng.⁷ Lợi ích nhân thân trong trường hợp này có thể hiểu là chủ thể có quyền có những lợi ích tinh thần gắn liền với vật. Thông thường, vật này có giá trị tinh thần nhất định, nó mang đến những cảm xúc đặc biệt cho những người có liên quan.⁸ Những cảm xúc đó có thể là sự thoải mái, niềm vui, nỗi buồn, ký ức, sự thờ cúng, hay thậm chí là ý nghĩa của cuộc sống. Ở một mức độ nhất định, giá trị tinh thần của vật đã hình thành nên một phần nhân cách của mỗi người. Thực tế, việc đánh giá vật có giá trị tinh thần hay không là một vấn đề không đơn giản vì giá trị tinh thần tương đối khó xác định và phụ thuộc phần lớn vào từng hoàn cảnh cụ thể. Do đó, khoa học pháp lý thường dựa vào các tiêu chí sau để đánh giá: (i) giá trị tinh thần của vật có thể được nhìn nhận mà không phụ thuộc vào sở thích cá nhân;⁹ (ii) giá trị tinh thần của vật ở mức mà một người có lý trí bình thường có thể nhận thấy được;¹⁰ (iii) giá trị tinh thần này liên quan mật thiết đến độ khó của việc có được hoặc bảo quản vật đó (giá cao, khó tìm kiếm...).¹¹ Một số ví dụ cụ thể là kỷ vật liên quan đến người thân đã qua đời (bức chân dung, di vật...), kỷ vật liên quan đến lễ kỷ niệm (video lễ cưới, bức ảnh cưới...), vật gia truyền liên quan đến tổ tiên của gia đình (gia phả, phòng thờ tổ tiên...).¹²

Thứ hai, lợi ích nhân thân mà vật này chứa đựng thường gắn liền với một cá nhân cụ thể,¹³ thường chỉ quan trọng đối với chính cá nhân đó, vô hình và thường không được công chúng biết đến.¹⁴ Ví dụ bức ảnh của cha mẹ đã qua đời thường có ý nghĩa quan trọng đặc biệt đối với người con.

Thứ ba, mang tính không thể thay thế.¹⁵ Tính không thể thay thế của vật thường dẫn đến cảm xúc mất mát và đau khổ cho chủ sở hữu khi vật bị xâm

6 Zhou Yingjie, “On the compensation for mental damage caused by infringement of specific objects with personal significance[J]”, *Frontiers of Social Sciences*, Vol. 12(7), 2023, tr. 3927.

7 Leng Chuanli, “The establishment and protection of personal rights in civil law”, *Jurisprudence Journal*, Issue 7, 2007, <https://www.faxin.cn/lib/Flwx/FlqkContent.aspx?gid=F58874&libid=040101>, truy cập ngày 17/8/2025.

8 Thực ra, vấn đề ghi nhận một vật có giá trị về mặt tinh thần đã từng được đề cập trước đây trong pháp luật dân sự. Theo đó, tại Điều 7 Phần II của Thông tư số 81/TANDTC Hướng dẫn giải quyết các tranh chấp về thừa kế ngày 24/7/1981 của Tòa án nhân dân tối cao thì “bằng khen, huân chương, huy chương... không phải là tài sản, mà là thứ có giá trị về mặt tinh thần đối với cả gia đình của người đã có công”.

9 Ví dụ, trong đa số trường hợp, vật thờ cúng thường có giá trị tinh thần cao.

10 Tiêu chí này có thể được xem là cách để Tòa án xác định mức bồi thường TTVTT ở một mức hợp lý, không bị thương mại hóa các yếu tố nhân thân.

11 Mao Delong, “On the definition of specific memorial objects with personal symbolic significance”, *Legal Library*, 2004, http://www.law-lib.com/lw/lw_view.asp?no=4135, truy cập ngày 17/8/2025.

12 Yang Li-Xin, *tlđđ* 5, tr. 115.

13 Mao Delong, *tlđđ*.

14 Leng Chuanli, “On the intrinsic compatibility between personal objects and general personal rights”, *Legal Science*, Issue 4, 2013, <https://ielaw.uibe.edu.cn/fxlw/bjmfxf1/13079.htm>, truy cập ngày 14/8/2025.

15 Mao Delong, *tlđđ*.

phạm. Ví dụ trong trường hợp video về lễ cưới của chủ sở hữu bị làm mất hoặc bị huỷ hoại, bên gây thiệt hại không thể thay thế bằng một video khác.

1.2. Tổn thất về tinh thần khi kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm

“Tinh thần” là “những ý nghĩ, tình cảm, những hoạt động thuộc về nội tâm của con người”.¹⁶ Theo từ điển The Essential Law Dictionary, “thiệt hại về tinh thần” hay “tổn thất tinh thần” được sử dụng bằng thuật ngữ đau khổ về tinh thần – “emotional distress”.¹⁷ Theo cách tiếp cận của một số học giả tại Trung Quốc, “đau khổ về tinh thần có thể ở dạng đau đớn tinh thần của nạn nhân hoặc mất hoặc suy giảm lợi ích tinh thần của nạn nhân. Có hai nguồn gây đau đớn/đau khổ về tinh thần: nguồn thứ nhất là nỗi đau thể xác của nạn nhân bị gây ra bởi một hành động sai trái (đau đớn hoặc khó chịu về thể chất hoặc sinh lý của một người tự nhiên, bao gồm chóng mặt, suy nhược, mất ngủ...) và nguồn thứ hai là nỗi đau cảm xúc (cảm xúc tiêu cực về cảm xúc hoặc tinh thần của một thể nhân, bao gồm tức giận, sợ hãi, lo lắng, nỗi buồn...).¹⁸ Theo khoản 2 Điều 7.4.2 Bộ nguyên tắc về hợp đồng thương mại quốc tế (Principles of International Commercial Contracts, PICC):¹⁹ “thiệt hại có thể là phi tiền tệ và bắt nguồn đặc biệt từ nỗi đau thể chất hoặc tinh thần”. Thiệt hại về tinh thần được đề cập tại khoản 2 Điều 7.4.2 PICC có thể bao gồm những “căng thẳng, áp lực về tinh thần”.²⁰ Một nghiên cứu ở châu Âu cho thấy “tất cả các hệ thống pháp luật châu Âu về trách nhiệm bồi thường đều quy định đền bù loại tổn thất này”.²¹ Bản thân Bộ nguyên tắc châu Âu về BTTH (ngoài hợp đồng) cũng đã ghi nhận một cách minh thị khả năng bồi thường TTVTT. Cụ thể, theo khoản 1 Điều 10:301 của Bộ nguyên tắc, “tùy vào mức độ bảo vệ (Điều 2:102), việc xâm phạm một lợi ích có thể dẫn đến đền bù tổn thất phi tài sản”.²² Ở đây, “bên cạnh lĩnh vực thiệt hại về thân thể và về tính mạng bị xâm phạm, phạm vi những trường hợp TTVTT có thể được bồi thường rất rộng, ví dụ như xâm phạm đến các quyền tự do, danh dự, uy tín hay đời tư”.²³ Trong trường hợp xâm phạm đến tài sản là vật đặc định có ý nghĩa nhân thân, đối tượng bị xâm phạm chủ yếu

16 Nguyễn Văn Xô (Chủ biên), *Từ điển Tiếng Việt*, Nxb. Thanh niên (tái bản lần thứ V), 2008, tr. 757.

17 Amy Hackney Blackwell, *The essential law dictionary*, Sphinx Publishing, 2008, tr. 160 – Dẫn theo Phạm Thị Mỹ Hạnh, *Bồi thường thiệt hại về tinh thần do vi phạm hợp đồng trong pháp luật dân sự Việt Nam*, Luận văn Thạc sĩ Luật học – Trường Đại học Luật Thành phố Hồ Chí Minh, 2021, tr. 12.

18 Xiang Li và Jigang Jin, *Concise Chinese tort laws*, Springer Heidelberg New York Dordrecht London, 2014, tr. 39.

19 Bộ nguyên tắc về Hợp đồng thương mại quốc tế (Principles of International Commercial Contracts, PICC) do Viện Thống nhất Tư pháp Quốc tế (L'Unification des Droits Privé, UNIDROIT) soạn thảo và ban hành năm 1994, được sửa đổi bổ sung năm 2004 là tập hợp những nguyên tắc pháp lý cơ bản phản ánh những khái niệm đã được công nhận ở phần lớn các hệ thống pháp luật trên thế giới.

20 Ghafour Khoeini, Ghader Sheneivar, “Comparative Study of Damages by Non-performance of Obligations in UNIDROIT Principles, Islamic Jurisprudence and Iranian Laws”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol. 7(6), 2016, p. 135.

21 O. Moréteau (Chủ biên), *Principes du droit européen de la responsabilité civile*, Nxb. Société de législation compare, 2011, tr. 240.

22 Đỗ Văn Đại, *Luật bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng Việt Nam – Bản án và bình luận bản án*, Nxb. Hồng Đức, 2022, tr. 91.

23 O. Moréteau (Chủ biên), *tlđđ*, tr. 242.

trong trường hợp này chính là lợi ích nhân thân mà vật đó chứa đựng.²⁴ Lợi ích nhân thân này có thể liên quan đến động lực trong cuộc sống, ý nghĩa thờ cúng, tưởng nhớ tổ tiên, người thân đã mất... của chủ sở hữu. Ngoài ra, vật này thường có những đặc điểm riêng biệt về hình dáng, màu sắc, chất liệu, đặc tính, niên đại... nên không thể tìm được vật khác tương đương cũng như những trải nghiệm giữa chủ sở hữu với vật cũng không thể thay thế được. Chủ sở hữu thường phải gánh chịu đau khổ tinh thần vì mất lợi ích nhân thân mà vật chứa đựng²⁵ và có thể được bồi thường thiệt hại về tinh thần theo quy định tại khoản 2 Điều 1183 BLDS năm 2020 của Trung Quốc.

Tại Việt Nam, thiệt hại về tinh thần đã manh nha tồn tại trong cổ luật,²⁶ về sau, BLDS năm 1995, BLDS năm 2005 và BLDS năm 2015 đều có quy định về thiệt hại về tinh thần²⁷ nhưng không tồn tại định nghĩa về thiệt hại nên trong khoa học pháp lý, có quan điểm cho rằng “thiệt hại được hiểu là sự thay đổi biến thiên theo chiều xấu đi của tài sản, của các giá trị nhân thân do pháp luật bảo vệ”²⁸ còn “thiệt hại về tinh thần là TTVTT do bị xâm phạm đến tính mạng, sức khỏe, danh dự, nhân phẩm, uy tín và các lợi ích nhân thân khác²⁹ của một chủ thể” (khoản 3 Điều 361 BLDS năm 2015). BLDS năm 2015 đã mở rộng quy định này để đảm bảo tính khái quát như một quy định chung vì trên thực tế đã có trường hợp xâm phạm tới quyền tự do tín ngưỡng và việc xâm phạm này có thể phát sinh TTVTT nhưng BLDS năm 2005 không liệt kê.³⁰ Tuy nhiên, BLDS năm 2015 chưa mạnh dạn ghi nhận một cách minh thị khả năng gây ra TTVTT khi tài sản bị xâm phạm.³¹

2. Những trường hợp được bồi thường tổn thất về tinh thần khi kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm theo pháp luật nước ngoài và kinh nghiệm cho Việt Nam

Nội dung được trình bày ở trên cho thấy vật đặc định có ý nghĩa nhân thân bao gồm nhiều loại, trong đó có kỷ vật³² và vật gia truyền,³³ khi vật này bị xâm phạm, chủ sở hữu thường phải chịu TTVTT nên cần được bồi thường. Tại nước ngoài, “đã có án lệ cho phép bồi thường TTVTT khi những hình

24 Yang Li-Xin, *tlđđ* 5, tr. 112.

25 Leng Chuanli, *tlđđ* 7.

26 Trong Quốc triều Hình luật, mặc dù “thiệt hại về tinh thần” không được đề cập nhưng thông qua nội dung Điều 472, chúng ta có thể suy đoán được đó là bồi thường thiệt hại về tinh thần. Cụ thể, trong trường hợp đánh các quan chức bị thương, thì ngoài tiền bồi thường thương tích, người gây thiệt hại còn phải đền tiền tạ. Trong ví dụ này, khoản tiền tạ có thể được hiểu là khoản bồi thường thiệt hại về tinh thần cho các vị quan lại phong kiến tùy theo địa vị xã hội của họ do danh dự, nhân phẩm, uy tín xâm phạm – Xem thêm Đỗ Văn Đại, *tlđđ* 22, tr. 92

27 Đỗ Văn Đại *tlđđ* 22, tr. 92

28 Nguyễn Xuân Quang, Lê Nết và Nguyễn Hồ Bích Hằng, *Luật dân sự Việt Nam*, Nxb. Đại học quốc gia, 2007, tr. 471.

29 Trước đây, Điều 307 BLDS năm 2005 quy định: “Người gây thiệt hại về tinh thần cho người khác do xâm phạm đến tính mạng, sức khỏe, danh dự, nhân phẩm, uy tín của người đó...”.

30 Đỗ Văn Đại (Chủ biên), *tlđđ* 1, phần số 277 và tiếp theo.

31 Như trên.

32 Kỷ vật có thể được hiểu là vật được giữ lại làm kỷ niệm.

33 Vật gia truyền có thể được hiểu là vật do các đời trước truyền lại và thường được trân trọng giữ gìn từ đời này sang đời khác.

ảnh gia đình và vật gia truyền bị xâm phạm”.³⁴ Các tranh chấp phổ biến liên quan đến nội dung này thường là các trường hợp: (i) xâm phạm kỷ vật là hình ảnh của người thân đã qua đời của chủ sở hữu; (ii) xâm phạm kỷ vật là video, hình ảnh liên quan lễ kỷ niệm của chủ sở hữu; (iii) xâm phạm vật gia truyền và được Tòa án chấp nhận yêu cầu bồi thường thiệt hại về tinh thần. Nghiên cứu những trường hợp phổ biến này để học hỏi kinh nghiệm pháp lý nhằm hoàn thiện pháp luật Việt Nam là cần thiết.

2.1. Trường hợp xâm phạm kỷ vật là hình ảnh của người thân đã qua đời của chủ sở hữu

Kỷ vật bao gồm nhiều loại, trong đó có hình ảnh của người thân đã qua đời, video lễ cưới, bức ảnh cưới, nhẫn cưới.... Nội dung phần này nghiên cứu trường hợp xâm phạm kỷ vật là hình ảnh của người thân đã qua đời của chủ sở hữu. “Theo từ điển Tiếng Việt, “hình ảnh” được giải thích là “hình người, vật, cảnh tượng được thu bằng khí cụ quang học như máy ảnh hoặc để lại ấn tượng nhất định và tái hiện được trong trí óc, là khả năng gợi tả sống động trong cách diễn đạt””.³⁵ Thực tiễn xét xử nước ngoài ghi nhận một số tranh chấp liên quan đến trường hợp xâm phạm kỷ vật là hình ảnh của người thân đã qua đời của chủ sở hữu gây ra tổn thất về tinh thần. Tại Hoa Kỳ, trong vụ *Edmonds v. United States*,³⁶ Edmonds đã kiện người sử dụng lao động cũ của mình (Chính phủ) vì khi bị sa thải, cô ấy đã không được phép lấy ba bức ảnh chụp cha mình (là tài sản cá nhân của cô). Cô ấy đã chứng minh được vai trò quan trọng và giá trị đặc biệt của hai trong số ba bức ảnh này đối với cuộc sống của mình. Cụ thể, bức ảnh thứ nhất ghi lại khoảnh khắc cha cô được nhận vào một trường trung học. Bức ảnh thứ hai ghi lại khoảnh khắc ông ấy đạt giải thưởng trong một cuộc thi đấu thể thao. Sau đó, chính giải thưởng này đã giúp ông ấy nhận được học bổng vào một trường đại học và trở thành một bác sĩ phẫu thuật nổi tiếng. Thực tế, Edmonds xem cha là hình mẫu cho cuộc sống của mình và những bức ảnh này giúp cô được ở gần ông ấy hơn sau khi ông qua đời. Tòa án kết luận Chính phủ phải bồi thường 5.005 USD³⁷ để bù đắp cho những giá trị đặc biệt về mặt tinh thần cho Edmonds.³⁸ Tiếp theo là tranh chấp giữa Wang Qingyun và công ty Meiyangda tại Trung Quốc. Cụ thể, cha mẹ của Wang Qingyun (nguyên đơn) đã mất trong trận động đất tại

34 *Shewalter v. Wood*, 183 S.W. 1127, 1128 (Mo. App. 1916) – Dẫn theo Nguyễn Tấn Hoàng Hải, “Bồi thường tổn thất về tinh thần khi tài sản bị xâm phạm – Kinh nghiệm từ pháp luật nước ngoài”, *Tạp chí Khoa học pháp lý*, số 08(111), 2017, tr. 36.

35 Lê Hà Huy Phát, Đoàn Công Yên, “Quyền của người sử dụng lao động đối với hình ảnh của người lao động trong lĩnh vực thể thao”, *Kỷ yếu Hội thảo: Một số vấn đề pháp lý về hợp đồng có yếu tố lao động trong các quan hệ dân sự, thương mại*, 2022, tr. 52.

36 *Edmonds v. United States*, 563 F.Supp.2d 196,204 (D.D.C. 2008) – Dẫn theo Nguyễn Tấn Hoàng Hải, *ltd*, tr. 36.

37 “Tòa án cho rằng bức ảnh thứ nhất và bức ảnh hai phải được định giá ở mức 2.500 USD mỗi bức ảnh. Cô Edmonds đã không chứng minh về giá trị đặc biệt nào với bức ảnh thứ ba. Do đó, Tòa án yêu cầu bồi thường thiệt hại danh nghĩa là 5 USD cho việc mất bức ảnh thứ ba”, xem Nguyễn Tấn Hoàng Hải, *ltd*, tr. 36.

38 *Edmonds v. United States*, 563 F.Supp.2d 196,204 (D.D.C. 2008).

Đường Sơn năm 1976. Sau nhiều năm tìm kiếm, nguyên đơn tìm thấy một bức ảnh của cha mẹ mình và đạt được thỏa thuận với công ty Meiyangda (bị đơn) về việc phóng to bức ảnh này. Tuy nhiên, khi đến nhận ảnh, nguyên đơn được thông báo bức ảnh gốc đã bị mất do lỗi lưu trữ của bị đơn. Nguyên đơn khởi kiện yêu cầu bị đơn bồi thường thiệt hại về tinh thần. Tòa án phán quyết rằng sự bất cẩn của bị đơn đã gây ra cho nguyên đơn thiệt hại vật chất không thể khắc phục được và đau khổ về tinh thần, bị đơn phải bồi thường cho nguyên đơn về điều này với số tiền là 8.000 nhân dân tệ.³⁹ Trong trường hợp kỷ vật là hình ảnh của người thân đã qua đời bị xâm phạm, dường như đối tượng bị xâm phạm chính là lợi ích nhân thân, khả năng bày tỏ cảm xúc thương nhớ về người thân mà bức ảnh chứa đựng, đem lại cho chủ sở hữu và gây ra TTVTT. Nội dung các tranh chấp được nghiên cứu là trường hợp xâm phạm kỷ vật là hình ảnh của cha mẹ đã qua đời của chủ sở hữu, thiết nghĩ, hướng giải quyết này có thể được áp dụng cho các trường hợp xâm phạm kỷ vật là hình ảnh của người thân thích như vợ, chồng, ông, bà...⁴⁰

2.2. Trường hợp xâm phạm kỷ vật là video, hình ảnh liên quan lễ kỷ niệm của chủ sở hữu

Như đã trình bày ở trên, kỷ vật bao gồm nhiều loại và nội dung phần này nghiên cứu trường hợp xâm phạm kỷ vật là video, hình ảnh liên quan lễ kỷ niệm (lễ cưới) của chủ sở hữu. Theo truyền thống, lễ cưới là sự kiện mang lại lợi ích tinh thần cho đôi vợ chồng, là mong muốn sự may mắn cho một cuộc sống tốt đẹp hơn và cảnh tượng này không thể lặp lại được.⁴¹ Thực tiễn xét xử tại Trung Quốc chấp nhận yêu cầu bồi thường thiệt hại về tinh thần khi kỷ vật là video lễ cưới và ảnh cưới của chủ sở hữu bị xâm phạm. Cụ thể, vụ Su Yong kiện Liu Xuzheng yêu cầu bồi thường thiệt hại về tinh thần có nội dung như sau: Su kết hôn và đạt được thỏa thuận với Liu Xuzheng rằng người này sẽ chịu trách nhiệm quay phim lễ cưới của Su và ghi vào đĩa. Tuy nhiên sau đó, Liu khẳng định video liên quan lễ cưới đã bị hỏng. Tòa án cấp sơ thẩm cho rằng video về lễ cưới ghi lại một sự kiện trọng đại trong cuộc đời và có ý nghĩa kỷ niệm vĩnh viễn. Những cảnh tượng, nhân vật, biểu cảm lúc đó là nhất thời, quý giá và không thể tái tạo nên không thể khắc phục được. Liu Xuzheng phải bồi thường thiệt hại về tinh thần cho Su Yong là 3.000 nhân dân tệ.⁴² Tiếp theo là tranh chấp giữa He, Chen và Công ty Langzhong,⁴³ theo đó, công ty Langzhong (bị đơn) cung cấp dịch vụ quay phim chụp ảnh

39 Mao Delong, *tlđđ*.

40 Theo một học giả, bức chân dung của người thân đã qua đời là vật đặc định có ý nghĩa nhân thân, xem Yang Li-Xin, *tlđđ* 5, tr. 115.

41 Xu Sumin, "Judicial application of the clause on compensation for mental damages for breach of contract in the Civil Code: An empirical study based on 202 cases after the Civil Code came into effect", *Financial Law*, No.1, 2023, tr. 95.

42 Mao Delong, *tlđđ*.

43 Civil Judgment No. (2021) Chuan 1381 Minchu 1111 of the People's Court of Langzhong City, Sichuan Province – Dẫn theo Xu Sumin, *tlđđ*, tr. 101.

lễ cưới cho He và Chen (nguyên đơn) với thoả thuận bị đơn sẽ quay phim, lưu giữ dữ liệu hình ảnh và gửi chúng cho nguyên đơn. Tuy nhiên sau đó, bị đơn không gửi video lễ cưới cho nguyên đơn và cũng không lưu giữ dữ liệu hình ảnh. Nguyên đơn khởi kiện yêu cầu bị đơn phải bồi thường thiệt hại về tinh thần. Tòa án cho rằng video lễ cưới và ảnh cưới là vật đặc định có tính kỷ niệm của hai nguyên đơn, mang ý nghĩa biểu tượng cá nhân và việc video bị mất hoặc hư hỏng đã gây ra TTVTT cho nguyên đơn ở một mức độ nhất định. Do đó, Tòa án ra phán quyết buộc bị đơn bồi thường thiệt hại về tinh thần là 8.000 nhân dân tệ.⁴⁴ Trong trường hợp kỷ vật là video, hình ảnh về lễ kỷ niệm của chủ sở hữu bị xâm phạm, dường như đối tượng bị xâm phạm chính là lợi ích nhân thân, khả năng tưởng nhớ những cảnh tượng trong lễ kỷ niệm mà video, hình ảnh chứa đựng, đem lại cho chủ sở hữu. Các tranh chấp được nghiên cứu có nội dung về trường hợp xâm phạm kỷ vật là video, hình ảnh liên quan lễ cưới của chủ sở hữu, thiết nghĩ, hướng giải quyết này có thể được áp dụng đối với trường hợp xâm phạm kỷ vật là video, hình ảnh liên quan lễ kỷ niệm khác của chủ sở hữu.⁴⁵

2.3. Trường hợp xâm phạm vật gia truyền

Đối với các trường hợp vật gia truyền bị xâm phạm, Tòa án tại Trung Quốc có xu hướng chấp nhận yêu cầu bồi thường thiệt hại về tinh thần. Cụ thể, một tranh chấp có nội dung như sau: Ye Liugen (nguyên đơn) lưu giữ một bức chân dung tổ tiên dài 6 foot được truyền lại từ tổ tiên của ông. Bức chân dung này đã có lịch sử 150 năm và được hơn 30 gia đình địa phương mang họ Ye tôn thờ. Do khung viền bức chân dung bị hỏng nên nguyên đơn đã giao bức chân dung cho cửa hàng đóng khung do Yang Jian điều hành để đóng khung mới. Tuy nhiên, trong lúc Yang Jian và vợ đi ra ngoài, mẹ vợ của Yang Jian đã bán phế liệu tấm chân dung này vì nhầm lẫn đây là giấy vụn. Nguyên đơn kiện yêu cầu bồi thường 10.000 nhân dân tệ cho TTVTT. Tòa án xác định bức chân dung tổ tiên của nguyên đơn là vật đặc định có tính kỷ niệm mang ý nghĩa biểu tượng cá nhân, giúp nguyên đơn bày tỏ cảm xúc thương nhớ về tổ tiên của mình nên nguyên đơn phải chịu TTVTT khi vật này bị mất. Trên cơ sở đó, Tòa án chấp nhận yêu cầu bồi thường thiệt hại về tinh thần của nguyên đơn.⁴⁶ Ngoài ra, trong vụ Deng Zhuhui kiện Yu Ganqiu vì người này đã làm vỡ một chiếc bình gốm là vật gia truyền do tổ tiên của Deng Zhuhui truyền lại và được dùng cho việc thờ cúng tổ tiên như một cách để tưởng nhớ. Tòa án xác định chiếc bình gốm của nguyên đơn đã được tổ tiên truyền lại qua 5 đời và chiếc bình này mang lại sự an ủi về mặt tinh thần cho nguyên đơn. Việc bị đơn làm vỡ chiếc bình đã gây ra tổn

44 Xu Sumin, *tldđ*, tr. 101.

45 Theo một học giả, video, hình ảnh về sinh nhật là vật đặc định có ý nghĩa nhân thân – Xem thêm Zhou Yingjie, *tldđ* 6, tr. 3930.

46 Yang Li-Xin, “Damage to specific memorial objects should be compensated for mental damages”, *East Asian Tort Law Society*, 2011, <http://www.aetl.org/article/default.asp?id=154>, truy cập ngày 17/8/2025.

thất kép: mất giá trị của chính chiếc bình và đau khổ tinh thần. Tòa án chấp nhận yêu cầu bồi thường thiệt hại của nguyên đơn.⁴⁷ Trong trường hợp vật gia truyền bị xâm phạm, dường như đối tượng bị xâm phạm chính là lợi ích nhân thân, khả năng bày tỏ cảm xúc thương nhớ về tổ tiên cũng như sự an ủi tinh thần mà những vật này chứa đựng, đem lại cho chủ sở hữu.

Tóm lại, kinh nghiệm pháp luật nước ngoài cho thấy khi vật đặc định có ý nghĩa nhân thân là kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm thì dường như đối tượng bị xâm phạm chính là lợi ích nhân thân, khả năng tưởng nhớ, thực hiện việc thờ cúng, bày tỏ sự an ủi... mà những vật này chứa đựng, đem lại cho chủ sở hữu. Nếu chủ sở hữu chứng minh được mình có thiệt hại về tinh thần thì có thể được bồi thường và mức bồi thường do Tòa án quyết định căn cứ vào nội dung vụ việc. Từ các phân tích nêu trên, tác giả kiến nghị cần bổ sung án lệ về một số nội dung sau: *Thứ nhất*, ghi nhận khái niệm “vật đặc định có ý nghĩa nhân thân” theo hướng đây là “vật đặc định gắn liền với lợi ích nhân thân, thể hiện tình cảm và ý chí sâu sắc của một cá nhân và sự đau khổ do mất mát vật này không thể bù đắp bằng sự thay thế khác.”;⁴⁸ *Thứ hai*, ghi nhận kỷ vật và vật gia truyền là “vật đặc định có ý nghĩa nhân thân”; *Thứ ba*, chấp nhận chủ sở hữu được bồi thường TTVTT khi vật đặc định có ý nghĩa nhân thân là kỷ vật và vật gia truyền bị xâm phạm trên cơ sở tham khảo kinh nghiệm pháp luật nước ngoài như trình bày ở trên. ●

Tài liệu tham khảo

- [1] *Edmonds v. United States*, 563 F.Supp.2d 196,204 (D.D.C. 2008)
- [2] Đỗ Văn Đại (Chủ biên), *Bình luận khoa học những điểm mới Bộ luật Dân sự 2015*, Nxb. Hồng Đức, (xuất bản lần thứ tư), 2023 [trans: Do Van Dai (Editor-in-Chief), *Scientific commentary on new points of the 2015 Civil Code*, Hong Duc Publishing House, 2023]
- [3] Đỗ Văn Đại, *Luật bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng Việt Nam – Bản án và bình luận bản án*, Nxb. Hồng Đức, 2022 [trans: Do Van Dai, *Law on compensation for non-contractual damages in Vietnam - Judgments and judgment comments*, Hong Duc Publishing House, 2022]
- [4] Leng Chuanli, “The establishment and protection of personal rights in civil law”, *Jurisprudence Journal*, Issue 7, 2007
- [5] Mao Delong, “On the definition of specific memorial objects with personal symbolic significance”, *Legal Library*, 2004
- [6] Nguyễn Tấn Hoàng Hải, “Bồi thường tổn thất về tinh thần khi tài sản bị xâm phạm – Kinh nghiệm từ pháp luật nước ngoài”, *Tạp chí Khoa học pháp lý Việt Nam*, số 08(111), 2017 [trans: Nguyen Tan Hoang Hai, “Compensation for mental damage when property is violated – Experience from foreign law”, *Vietnamese Journal of Legal Sciences*, Vol. 111(08), 2017]
- [7] Yang Li-Xin, “Damage to specific memorial objects should be compensated for mental damages”, *East Asian Tort Law Society*, 2011
- [8] Nguyễn Xuân Quang, Lê Nét và Nguyễn Hồ Bích Hằng, *Luật dân sự Việt Nam*, Nxb. Đại học quốc gia, 2007 [trans: Nguyen Xuan Quang, Le Net and Nguyen Ho Bích Hang, *Vietnamese Civil Law*, National University Publishing House, 2007]
- [9] Zhou Yingjie, “On the compensation for mental damage caused by infringement of specific objects with personal significance”, *Frontiers of Social Sciences*, Vol. 12(7), 2023

47 Mao Delong, *tlđđ*.

48 Zhou Yingjie, *tlđđ* 6, tr. 3927.